

УДК 821.161.3

**А.С. Кавалюк**

канд. філал. навук, дац. каф. беларускай філалогіі  
 Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна  
 e-mail: elenakovaluk@mail.ru

# КАНКРЭТНА-ГІСТАРЫЧНЫ ЗМЕСТ І АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЕ ЗНАЧЭННЕ РАМАНА «КРЫНІЦЫ» І. ШАМЯКІНА

*Акрэсліваецца месца рамана «Крыніцы» ў творчай эвалюцыі І. Шамякіна і савецкай літаратуры канца 1950 – 1960-х гг., асэнсоўваецца ацэнка твора савецкім і сучасным літаратуразнаўствам, аналізуецца духоўны свет герояў – носьбітаў аўтарскага ідэалу і антыідэалу.*

«Крыніцы» – адзін з ранніх раманаў І. Шамякіна, які стаў наватарскай з’явай у тагачаснай савецкай літаратуры і сёння не страціў сваёй актуальнасці. У свой час твор карыстаўся вялікай папулярнасцю ў чытачоў, быў перакладзены на многія мовы, не раз перавыдаваўся значнымі тыражамі ў Беларусі і за яе межамі. Раман выклікаў вялікую цікавасць крытыкі: на працягу 1956–1957 гг. на яго адгукнуліся 15 рэцэнзентаў [6, с. 317]. Твор стаў прадметам літаратурнай дыскусіі на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». Шматлікія прэтэнзіі, якія крытыкі той пары прад’яўлялі аўтару «Крыніц», сведчаць пра тое, што крытэрыем іх ацэнкі былі катэгорыі сацрэалізму.

У 1978 і 1980 гг. з’явіліся аднайменныя манаграфіі «Іван Шамякін: Нарыс жыцця і творчасці» С. Майхровіча [4] і В. Каваленкі [1]. Каваленка звярнуў увагу на тое, што крытыкамі 1960–70-х гг. «недастаткова ўлічваліся аб’ектыўныя магчымасці тагачаснай беларускай прозы ў ідэйна-мастацкім аналізе сучасных з’яў рэчаіснасці. Крытыкі нібы забываліся... што ацэньвалі яны раман пасля XX з’езда партыі, калі ў грамадскім жыцці прасвятліліся шматлікія праблемы, пастаўленыя ў творы, а раман жа быў задуманы і пісаўся пераважна да XX з’езда» [1, с. 86].

Нягледзячы на заўвагі, даследчыкі былі адзінадушнымі ў меркаваннях, што раман «Крыніцы» стаў «вялікай удачай пісьменніка, яго прыкметным творчым узлётам» (І. Навуменка), «найлепшым раманам свайго часу» (С. Майхровіч), «лепшым раманам у беларускай літаратуры другой паловы 50-х гг.» (В. Каваленка). «Адметнай з’явай у развіцці беларускай савецкай літаратуры і як пэўны этап у мастацкай эвалюцыі пісьменніка» назвала раман «Крыніцы» В. Локун, аўтар артыкула пра творчасць І. Шамякіна ў акадэмічнай «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя» [3].

Літаратуразнаўца М. Караткоў, грунтоўна даследуючы гэты твор, даказаў, што ён стаў «наватарскай з’явай у тагачаснай літаратуры не толькі Беларусі, але і ўсяго былога Савецкага Саюза» [2, с. 112]. Выкарыстоўваючы сучасныя дакументальныя матэрыялы, у тым ліку і дзённікі пісьменніка, даследчык звязвае ўзнікненне задумы твора з уплывам перамен, якія пачаліся ў жыцці грамадства неўзабаве пасля смерці Сталіна. М. Караткоў глыбока асэнсоўвае канкрэтна-гістарычны змест рамана, акрэсліваючы найбольш істотныя аспекты рэчаіснасці таго перыяду, жыцця грамадства, у якім прымаў актыўны ўдзел І. Шамякін. Як сакратар партарганізацыі, ён прысутнічаў на Пленуме ЦК КПБ, які адбыўся ў чэрвені 1953 г., і абудзіў у пісьменніка надзею на дэмакратызацыю партыйнага жыцця. У газеце «Правда» за 15 верасня 1953 г. была апублікавана пастанова «Аб мерах па далейшым развіцці сельскай гаспадаркі СССР», прынятая на вераснёўскім Пленуме ЦК КПСС. Адною з яе задач было паляпшэнне дабрабыту калгаснікаў. Згаданыя партыйныя дакументы сведчылі пра пачатак новага перыяду ў развіцці грамадства, «*пераходнага*» ад часоў культу асобы Сталіна да так званай «хрушчоўскай адлігі», як яго акрэсліў І. Шамякін у кнізе «Роздум на апошнім перагоне» [9].

Пра наспелую неабходнасць грамадскіх змен сведчыла і апублікаваная ў ліпеньскім нумары часопіса «Полымя» за той жа 1953 г. камедыя А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка!», у якой адкрыта гаварылася аб негатыўных з'явах у краіне, крытыкаваліся амаральныя метады кіраўніцтва і раённыя кіраўнікі. Пастаноўкай вострых праблем надзвычай патрабавальны да сябе і іншых людзей бескампрамісны А. Макаёнак апярэджаў час і ў сваіх перакананнях быў больш радыкальным за свайго сябра І. Шамякіна. Не заўважыўшы за чатыры гады абяцанага «паляпшэння дабрабыту калгаснікаў», А. Макаёнак у 1957 г. напісаў камедыю «Каб людзі не журыліся», прысвечаную актуальным праблемам калгаснай вёскі. На жаль, шлях да гледача ёй быў перакрыты, як і камедыі «Пагарэльцы» (першая назва «З кірмашу») (1967), у якой драматург крытыкаваў бюракратызм. Адносіны чыноўніцтва да створаных твораў выдатным драматургам-грамадзянінам з'яўляюцца яскравым сведчаннем таго, як рэальна выконваліся партыйныя пастановы.

Тым не менш зрухі ў палітычным і эканамічным жыцці краіны пачатку 1950-х гг. абнадзейвалі І. Шамякіна, уплывалі на ідэйны змест яго рамана «Крыніцы». Па прызнанні празаіка, у яго сюжэце, «які *яшчэ пісаўся ў галаве, з'явіўся вобраз Бародкі, культайца, злога дэмана і ахвяры (але, і ахвяры!) сістэмы сталінізму*» [9, с. 245]. Нават савецкая крытыка вобразу Бародкі давала высокую ацэнку, адзначаючы яго наватарскую сутнасць і мастацкую дасканаласць. На думку А. Адамовіча, «гэты вобраз – найбольшая мастацкая ўдача І. Шамякіна» [1, с. 78]. С. Майхровіч [4, с. 67] лічыў, што Бародка з'яўляецца ўвасабленнем цэлай сістэмы так званага «валявога кіраўніцтва». Па меркаванні даследчыка, ствараючы гэты вобраз, Шамякін-псіхолаг узяўся на вялікую творчую вышыню. Высока ацэньваючы мастацкі поспех пісьменніка, крытык выказаў спрэчную думку аб спосабах стварэння вобраза функцыянера. На наш погляд, даволі катэгарычна гучыць выснова літаратуразнаўцы аб тым, што «Арцём Бародка – тып адмоўны, намаляваны сатырычнымі фарбамі» [4, с. 67]. Мы падзяляем пазіцыю В. Каваленкі [1, с. 78], які лічыў вобраз Бародкі «найбольш праўдзівым, жывым, пераканальным і значным», «складаным, псіхалагічна глыбокім, сацыяльна тыповым». Даследчык звяртаў увагу на тое, што ў гэтага героя «нямала станоўчых рыс, але яны аказаліся нетрывалымі». М. Караткоў успрымае Бародку «жывым увасабленнем бездухоўнасці культайскага часу, панавання фармалізму, каманднага метаду кіраўніцтва – таго, што стала перашкодай прагрэсу грамадства і павінна было адысці ў нябыт разам са сталіншчынай» [2, с. 121].

«Сапраўднай знаходкай Шамякіна» бачыцца вобраз Бародкі дачцы пісьменніка. У артыкуле [5] Т. Шамякіна, значна пашырыўшы трактоўку канкрэтна-гістарычнага зместу рамана «Крыніцы», выказвае меркаванне, што «ў вобразе Бародкі выкрываецца не толькі «бюракратычны прынцып кіравання», а ўласна сам тып наменклатуршчыка, партыйнага кіраўніка ў стадыі пераўтварэння наменклатуры ў квазіклас, клас для сябе. У многім Бародка з яго амаральнымі метадамі кіравання сельскай гаспадаркай – сам Хрушчоў, які канчаткова зруйнаваў вёску» [5, с. 94–95].

Даклад М.С. Хрушчова на XX з'ездзе КПСС «Пра культ асобы і яго наступствы» даследчыца лічыць з'явай «неардынарнай», а развянчанне сталінізму ў гэтым дакладзе – «хітрай маскіроўкай», дзякуючы якой Хрушчоў «рабіўся і барацьбітом за справядлівасць, і здымаў з сябе адказнасць за ўдзел у рэпрэсіях» [5, с. 95]. Пра «значную» ролю самога Хрушчова ў рэпрэсіях, як згадвае дачка Шамякіна, беларускія інтэлегенты ведалі ад украінскіх сяброў. Даследчыца сведчыць пра дыскусійныя спрэчкі ў доме бацькоў, якія «не перапыняліся літаральна на працягу месяцаў, ды і пазней сябры-пісьменнікі вярталіся не раз да з'езда і даклада Хрушчова пра тое, што «ўплыў матэрыялаў даклада, спрэчак і распедаў калег пра жыццё шмат што вызначылі... ў творчым развіцці І. Шамякіна» [5, с. 95], і пра тое, што «расчараванне ў самім Хрушчове ў Шамякі-

на і яго сяброў адбылося даволі хутка, яшчэ ў час яго ўладарання» [5, с. 95]. Адной з прычын расчаравання было тое, што «даклад не абмяркоўваўся на з'ездзе, не стаў прадметам агульнапартыйнай дыскусіі». Пасля таго як ён быў зачытаны «на закрытым партыйным сходзе ў СП БССР, пісьменнікі-ветэраны былі ашаломлены, але нельга сказаць, што тут жа, без агаворак, прынялі лінію партыі» [5, с. 95].

Не хавае Т. Шамякіна і таго факту, што бацька не быў такім катэгарычным у ацэнках гісторыі: «У сваіх развагах аб гісторыі XX ст. І. Шамякін ужо ў канцы жыцця, пры ўсёй сваёй станоўчай ацэнцы даклада Хрушчова і нават самога Мікіты Сяргеевіча, вымушаны быў згадзіцца, што разумнай стратэгіі не было, што энергія народа, так магутна выкарыстаная для аднаўлення краіны пасля вайны, пачала рассявацца ў прасторы, прападала дарма» [5, с. 96]. Сама даследчыца заўважае, што «па-чалавечы Шамякін ставіцца да Хрушчова даволі паблагліва» [5, с. 96]. Нам падаецца палемічным меркаванне дачкі пісьменніка, што ў вобразе Бародкі выкрываецца сам Хрушчоў.

Разам з тым заслугоўвае ўвагі ацэнка Т. Шамякінай, якая была сведкам падзей, ролі XX з'езда партыі і так званай «хрушчоўскай адлігі» ў развіцці грамадства і літаратуры. «Для пісьменнікаў ваеннага пакалення гэта быў, бадай, самы шчаслівы час у жыцці. Ва ўсім адчуваўся пад'ём і развіццё, людзі аптымістычна глядзелі на свет» [5, с. 95], паставіўшы пад сумненне заслугу Хрушчова. Прычынамі «агульнай аптымістычнай эмацыянальнай атмасферы» даследчыца лічыць энтузіязм, «які дакаціўся на хвалі радасці Перамогі да 50-х і нават да 60-х гг. На здзіўленне хуткае аднаўленне краіны даравала надзею на лепшае жыццё і ў будучым» [5, с. 95]. «Беларускія пісьменнікі ў поўнай меры выкарысталі атмасферу, утвораную не столькі развянчаннем культу (бо ўжо стварыўся новы культ М. Хрушчова), колькі энерцыяй пачуцця Перамогі і аднаўлення краіны» [5, с. 101]. Таму «галоўнай няпраўдай XX з'езда» Т. Шамякіна лічыць тое, што менавіта з'езд і даклад на ім М.С. Хрушчова стаў пачаткам дэсталінізацыі. Па яе меркаванні, «на самай справе існаваў рух знізу»: дэсталінізацыя «ўзнікла як сацыяльнае пачуццё яшчэ ў першыя дні вайны, пасля паражэнняў 1941–42 гг. А затым, асэнсаваная ў мастацкіх вобразах, яшчэ і аформілася канцэптуальна» [5, с. 94]. Такім чынам, Т. Шамякіна, адыйшоўшы ад традыцыйнай трактоўкі вызначальнай ролі XX з'езда КПСС у развіцці грамадства і літаратуры, пераконвае, што менавіта пісьменнікі ваеннага пакалення «пачалі крытыкаваць рэжым, выкрываць партыйную дэмакратыю яшчэ да XX з'езда. Развенчаная знізу наменклатура спалохалася і накіравала крытыку на адну асобу, сама ж пазбегла пакарання» [5, с. 100]. Важную ролю ў гэтым працэсе, бяспрэчна, адыграў якраз раман «Крыніцы».

Ствараўся твор у першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, калі ў беларускай літаратуры свайго апагея дасягнула сумнавядомая «тэорыя бесканфліктнасці». Пад яе ўплыў траплялі нават сталыя мастацкія слова. Прызнаны драматург і літаратуразнаўца К. Крапіва, тэарэтычна абгрунтаваўшы згубнае ўздзеянне гэтай тэорыі на літаратуру, і найперш, драматургію, сам не змог пераадолець яе негатыўнага ўплыву ў п'есах 1940–50-х гг. Таму мастацкім подзвігам маладых пісьменнікаў І. Шамякіна і А. Макаёнка ўспрымаецца востраканфліктнасць іх твораў: калі камедыя «Выбачайце, калі ласка!» – твор востраканфліктны, то раман «Крыніцы» нават шматканфліктны. Аўтар наўмысна ставіць герояў у самыя розныя канфліктныя сітуацыі грамадскага і міжасабовага характару, выпрабавуючы тым самым іх чалавечую вартасць і выўляючы духоўную існасць ці поўную бездухоўнасць. Пры гэтым крытэрыем ацэнкі з'яўляецца народна-аксіялагічная канцэпцыя чалавека і свету. Нездарма своеасаблівым маральна-этычным «арбітрам» у творы становіцца Даніла Платонавіч, старэйшы чалавек у вёсцы, паважаны настаўнік у педагогічным калектыве, умудроны жыццёвым вопытам, чалавек актыўнай жыццёвай пазіцыі. Гэты вобраз бачыцца своеасаблівым кампазіцыйным цэнтрам рамана, канцэп-

туальным вобразам, праз які сцвярджаюцца гуманістычныя, філасофска-аксіялагічныя ідэалы мастака слова.

Бясспрэчнай заслугай І. Шамякіна было тое, што, асэнсоўваючы грамадскае жыццё ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе, ён смела паказаў тое негатыўнае, якое перашкаджала ў руху краіны да лепшага. Прызайскі сцвярджаў неабходнасць прыярытэту гуманістычных каштоўнасцей, занябаных у савецкі час. Лейтматывам твора гучыць аўтарская думка аб беражлівым стаўленні да жыватворных крыніц народнага жыцця, іх ачышчэння ад «заносаў» як у грамадскіх, так і міжасабовых адносінах.

Гэтая думка абумовіла сімвалічнасць назвы твора і асаблівасці яго вобразнай структуры. Носьбітам аўтарскай пазіцыі ў творы з'яўляецца Даніла Платонавіч, які нястомна клапаціцца разам са сваімі вучнямі аб чысціні і жыватворнасці крыніц за вёскай. Як аўтарскі наказ сучаснікам і нашчадкам успрымаецца апошняе просьба настаўніка: *«Не забывайце, калі ласка, пра іх, а то заплывуць, заб'юцца, перасохнуць... Крыніцы павінны быць чыстыя!»* [7, с. 343]. Не менш клапаціўся пісьменнік пра чысціню чалавечых душ, сумлення, мудра перасцерагаючы маладых: *«У кожнага з вас будуць цяжасці, няўдачы, расчараванні. Не палохайцеся, не падайце духам. Самае страшнае – упасці духам... Страціць веру...»* [7, с. 342].

У выпрацоўцы жыццязстойкасці грамадства вялікую ролю І. Шамякін адводзіў інтэлегенцыі, рысы якой пісьменнік увасобіў ужо ў самых ранніх сваіх творах. Мастака слова заўсёды цікавіў дух людзей, якім наканавана служыць чалавечаму і чалавечнасці. Менавіта як служэнне, успрымаў І. Шамякін працу настаўніка і ўрача, паэтызуючы яе і разам з тым паказваючы выдаткі недабрасумленых адносін некаторых герояў да сваіх прафесійных абавязкаў. Раман «Крыніцы» быў, мабыць, адным з першых твораў у нацыянальнай літаратуры, у якім паказвалася ўнутранае жыццё педагагічнага калектыву, пераадоленне ў ім міжасабовых канфліктаў і супярэчнасцей.

Праблемы маральнага вобліку педагога, яго адказнасці за лёс вучняў, закранутыя І. Шамякіным на пачатку 50-х гг. мінулага стагоддзя, і сёння застаюцца актуальнымі. Філасофска-аксіялагічныя прыярытэты прызайска ўвасобіліся і праз вобраз вясковага ўрача Наталлі Пятроўны. Цудоўным прыкладам сучаснікам з'яўляюцца яе сапраўдныя падзвіжніцкія адносіны да сваіх прафесійных і мацярынскіх абавязкаў. Як глыбокая духоўная асоба гераіня раскрываецца праз надзвычай адказнае стаўленне да свайго паўторнага шлюбу, калі найперш дбае пра дзіця ад першага замужжа, а ўжо потым пра сябе. Наталля Пятроўна не спяшаецца выйсці замуж за добрага Сяргея Касцянка, якога ведае ўжо тры гады. У выбары спадарожніка жыцця яна давярае найперш пачуццям і інтуіцыі, а не звычцы, парадам іншых людзей ці адвечнаму «сцерпіцца – злюбіцца».

Тэма кахання асэнсоўваецца ў творы шматпланова: праз розныя сюжэтныя лініі і вобразы Наталлі Пятроўны, Сяргея і Аляксея Касцянкаў, Раі, Лемяшэвіча, Каці, Бародкі, Марыны Астапаўны і інш. Без выяўлення прызайска інтымнага жыцця герояў твор значна збяднеў бы. Як і ў папярэднім сваім рамане «Глыбокая плынь», пісьменнік сцвярджаў, што без кахання і сям'і чалавечае жыццё не можа быць паўнацэнным. З пазіцыі народна-аксіялагічнага светапогляду ў «Крыніцах» асэнсоўваецца праблема дашлюбных і пазашлюбных адносін.

Сам І. Шамякін у дзённікавых запісах «Начныя ўспаміны» адзначаў, што *«раманам “Крыніцы” рэабілітаваў сябе і сельскую тэму»* [8, с. 3]. Паралельна з аповедамі пра жыццё калгаснай вёскі ён паказваў «здоровую» патрыярхальную вёску як захавальніцу маральна-этычнага кодэксу, што адшліфаваўся праз стагоддзі і перадаваўся з пакалення ў пакаленне. Пісьменнік, мабыць, лічыў, што, будуючы новае грамадства, абавіраючыся на маральны кодэкс будаўніка камунізму, нельга ігнараваць народны вопыт. Усё лепшае з сялянскага свету, тое, што неабходна зберагаць, увасоблена мастаком слова ў паказе сям'і Касцянкаў, дзе праз вобразы выяўлены вызначальныя рысы нацыяналь-

нага характару такіа, як працавітасць, упартасць у працы, гасціннасць, пачуццё чалавечай годнасці, адказнасць старэйшых за выхаванне дзяцей. Узнаўляе І. Шамякін у творы і асноўныя прынцыпы народнай педагогікі. Імі матываваны адносіны старэйшага брата да абуральнага ўчынку дзесяцікласніка Алёшы: *«Але як гэты хлапчук, яго брат, адважыўся так паводзіць сябе з дарослымі? Дараваць яму нельга!*

– Ты, брат, аказваецца, афрыканец. Ого! Я і не прыкмеціў, калі ты вырас такі... Ты хутка ўсіх пашлеш... Пасаромеўся б! Вучань!.. Малако на губах не абсохла!.. Вось папрашу бацьку, каб ён паказаў табе, дзе ракі зімуюць» [7, с. 62].

Сяргей разумее, што братава грубасць – гэта абарона ад настойлівага патрабавання начальства выканаць план любой цаной, яна абумоўлена нежаданнем Алёшы змарнаваць ураджай. Старэйшы брат перакананы, што мэта не можа апраўдваць сродкі, юнак ні пры якіх абставінах не павінен быў парушаць мяжу недазволенага. Гэта адчувае і сам Аляксей, перажываючы за свой учынак. Яго душэўныя пакуты сведчаць пра каштоўнасныя прыярытэты сям’і, у якой ён выхоўваўся.

Праз вобраз малодшага з Касцялкоў І. Шамякін здолеў паказаць яшчэ не вытручанае з душы беларуса адчуванне паззіі земляробчай працы, замілаванасць полем, багатым ураджаем. Ці не братаву адказнасць за даручаную справу пераняў юнак? Браты Касцялкі старанна працуюць не дзеля славы ці паказухі, а таму, што па-іншаму не ўмеюць. Дагаджаць некаму, прыніжацца – гэта не іх жыццёвыя прынцыпы. Вобразамі дзяцей Касцялкоў праявіў паказаў, што здаровымі фізічна і маральна вырасталі нашчадкі ў здаровай сялянскай, звычайна шматдзетнай, сям’і. Яны з дзяцінства прывучаліся да працы, узаемапавагі і ўзаемадапамогі, клопату адзін пра аднаго і пра сваіх бацькоў. Дзякуючы сфарміраванасці гэтых рысаў характару ў маладых бацькам забяспечвалася спакойная старасць. Таму і асуджаліся народнай мараллю тыя, хто не прывучаў сваіх дзяцей да працы. *«Вось гэта і здзіўляе мяне, што сама ты сапраўды спіны не разгінаеш, а з дочкі выхоўваеш немаведама каго... паненку, беларучку... Сорам!»* [7, с. 84], – прамаўляе вясковы патрыярх Даніла Платонавіч.

Асуджаліся вяскоўцамі і тыя, хто, займеўшы ўладу, адрываўся ад народа. Згодна з аўтарскай задумай, Бародка павінен быў стаць носьбітам такога тыпу характару. Па прызнанні І. Шамякіна, герой першапачаткова ўяўляўся пісьменніку як вобраз *«культайца, злога дэмана і ахвяры... сістэмы сталінізму»* [9, с. 245]. Сёння ў чытача гэты герой выклікае дваістае пачуццё – асуджэння і спачування. Ён небяспечны як дэмагог, прыстасаванец, кар’ерыст. Гэта прадукт аўтарытарнай сістэмы кіравання, якая пладзіла і падтрымлівала толькі сабе падобных. Нельга сказаць, што Бародка быў абыякавы да грамадскага жыцця раёна, кіраўніком якога быў. Шмат намаганняў прыкладае старшыня райвыканкама, каб выканаць дзяржаўны план, забяспечыць лепшае месца раёна ў вобласці. Але на шляху да дасягнення мэты ён ігнаруе пазіцыю сваіх калег, народа, інтэлегенцыі. Парушэнне прынцыпаў дэмакратыі Бародкам-дыктатарам прывяло да таго, што, нечакана для яго самога, старшыню не выбралі на наступны тэрмін кіравання. Яшчэ да «адлігі» І. Шамякін сцвярджаў, што жыватворныя крыніцы народнага жыцця, якія спрыяюць абнаўленню грамадства, павінны быць непадуладнымі чыноўніцкай бюракратыі.

Пісьменнік у рамане «Крыніцы» не абмяжоўваецца толькі паказам грамадскага ў жыцці савецкага чалавека. Мастацкім прыярытэтам з’яўляецца асэнсаванне чалавечага ў чалавеку. І. Шамякін асуджае «двайное дно» Бародкі, які ў адпаведнасці са сваёй пасадай павінен быў даваць прыклад не толькі вытворчых, але і міжасабовых стасункаў. Маральная дэградацыя старшыні райвыканкама стала асноўнай прычынай яго краху на перавыборах. Адным з цэнтральных канфліктаў рамана з’яўляецца канфлікт паміж героямі – носьбітамі народнага светапогляду і духоўна-збедненым чыноўніцтвам, якое ў пагоні за надзённым ігнаруе адвечнае. Таму твор, у якім узнімалася праблема

неабходнасці грамадскіх змен, не страціў актуальнасці і сёння, а працягваюць яго жыццё якраз «вечныя» тэмы, глыбока асэнсаваныя пісьменнікамі.

### СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Каваленка, В. Іван Шамякін: нарыс жыцця і творчасці / В. Каваленка. – Мінск : Нар. асвета, 1980. – 207 с.
2. Караткоў, М. Раман І. Шамякіна «Крыніцы»: асаблівасці канфліктаў і шляхі раскрыцця характараў літаратурных герояў у іх кантэксце [Электронны рэсурс] / М. Караткоў. – Рэжым доступу: [https // libr.msu.by/handle/123456789/1146?show=full](https://libr.msu.by/handle/123456789/1146?show=full). – Дата доступу: 25.03.17.
3. Локун, В. Іван Шамякін / В. Локун // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. / НАН Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы. – 2-е выд. – Мінск : Беларус. навука, 1999–2003. – Т. 3. – 2002. – С. 597–639.
4. Майхровіч, С. Іван Шамякін: нарыс жыцця і творчасці / С. Майхровіч. – Мінск : Маст. літ., 1978. – 112 с.
5. Шамякіна, Т. Міф пра Сталіна і яго развянчанне М. С. Хрушчовым ва ўспрыняцці беларускіх пісьменнікаў ваеннага пакалення / Т. Шамякіна // Іван Шамякін: вядомы і невядомы : успаміны, эсэ, апавесць / уклад. Т. Шамякіна. – Мінск : Літ. і Мастацтва, 2011. – С. 90–101.
6. Шамякін Іван // Беларускія пісьменнікі : біябібліягр. слоўн. : у 6 т. / Ін-т літ. імя Я. Купалы АН Беларусі ; Беларус. Энцыкл. ; пад рэд. А. Мальдзіса. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1992–1995. – Т. 6 : Талалай – Яхімаў. Дадатак. – 1995. – С. 315–332.
7. Шамякін, І. Крыніцы : раман / І. Шамякін. – Мінск : Маст. літ., 1996. – 351 с.
8. Шамякін, І. Начныя ўспаміны / І. Шамякін // Палымя. – 2003. – № 9. – С. 3–29.
9. Шамякін, І. Роздум на апошнім перагоне. Дзённікі 1980–1995 гадоў / І. Шамякін. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 540 с.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 19.11.2018

#### ***Kavaljuk A.S. Specific Historical Content and Universal Significance of the Novel «Fountains» of I. Shamyakin***

*The article defines the place of the novel «Fountains» in the creative evolution of Ivan Shamyakin and the Soviet Literature of the 1950–60s. The evaluations of the work of Soviet and contemporary literary criticism is comprehended, the spiritual light of the heroes, the bearers of the author's ideal and anti-ideal are analyzed.*